

ընդունեցին և քարոզեցին : Վաղիկա-
յի նաւաւարը երբ իւր տիրոջը մա-
հուանէն և յօրութենէն ետքը դա-
տաստանի առջեւ քաջեցին բերին ,
Սոկրատի խօսքը կ'ըսէր նա միշտ , թէ՛
Լաւ է Լստուծոյ հնազանդել՝ քան
մարդոց (1) : Խղճի ազատութեան բոլոր
մեծութիւնը և վսեմութիւնը յայտ-
նելու համար պէտք էր բոլոր մարտի-
րոսաց և կրօնի զիւրացազանց խօսքերը
հոս մէջ բերէինք , որոնք իրենց արիւ-
նովը գրուած են : Լսուէս քրիստո-
նէութիւնը երեք դար իւր ամենա-
դառն տառապանքներուն մէջ մարդ-
կային մտաց և խղճին ազատութիւնը
հաստատեց , եւ առաջին անգամ
Հռոմայու Կեսարը սահմանի մի հան-
գիպեցաւ , ուր տեղ վախճան կ'առ-
նոյր իւր իշխանութիւնը , և այս սահ-
մանէն չկրցաւ անդին անցնիլ :

(Շարունակելէ :)

ՍՈՒՐԲ ՏԵՂԵԱՅ ԽՆԴԻՐԸ

Լհաւասիկ , ինչպէս խոստացանք
անցեալ ամսաթերթիս մէջ , կը փու-
թանք ուղղել նախորդ թուով մի Ս.
Տեղեացս խնդրոյն վրայ տրուած սխալ
տեղեկութիւնները , որոնք անստոյգ
աղբիւրներէ առնուած էին :

Լնցեալ օգոստոս ամսոյն 17 ին էր
հասաւ Սեծ . Սիւնիք էֆէնտին , և
անկէ առաջ եկած էր Վամասկոսէն
Վսեմ . Սէհմէտ Բէշիտ վաղի փաշայն
և Վաղղիոյ հիւպատոսն հրամանաւ
Վսեմ . Վեսպանին իբր ՚ի կողմանէ

Լատին կղերին քննութեանց ներկայ
գտնուելու պաշտօնիւ : Լայն ամսոյն
23 ին գնացին միաբան ՚ի Բէթլէեմ ,
նոյնպէս և Հայոց և Յունաց Պատ-
րիարքունք և թարգմանք . և լատի-
նաց կողմէն երկու կարգաւոր եւ
թարգմանն : Հոն Լատինաց վանքը
սակաւ մի հանգիստ առնելով՝ իջան
սուրբ Լյորի եկեղեցին նոյն դռնէն
անցնելով՝ որ կէս դարէն ՚ի վեր վե-
ճի տակ է Հայոց և Լատինաց մէջ ,
և Սրբազան Պատրիարքն Սիւնիք է-
ֆէնտին ու շաղրութիւնը հրաւիրեց
անոր խնդրոյն վրայ՝ իբր սկզբնապառ-
ճառ բոլոր վեճերուն և անկարգու-
թեանց . ըստ որում Լատինք սուրբ
Լյոր մտնելու համար իրենց ունեցած
ճամբէն ու դռնէն շանցնելով վերոյի-
շեալ դուռը բռնութեամբ բացած
են ժամանակին և մեր եկեղեցւոյն
մէջէն կ'անցնին կը դառնան :

Սուրբ Լյորն իջնելով քննութեան
կ'առնուն զայն որ բուն վեճի տեղն է
երեք աղգաց մէջ , ուր Լատինք կրակ
ձգելով այրեցին կանթեղները և յե-
տոյ գողացան Հայոց 12 պատկերքը
և Յունացմէ երկու հատ պատճառաւ
հնացեալ վարագուրի մի որ երեք աղ-
գաց կը վերաբերի , և Լատինք կ'ու-
ղէին զայն առանձինն նորօգել : Հոն
յայտնեց Սեծ . Սիւնիք էֆէնտին
թէ Բարձրագոյն Վրան կողմէն նոր
վարագոյրը գտուն՝ Հայոց մնացեալ
պատկերներն ալ տեղը պիտի գրուին
առաջուան պէս :

Լնկէ Վառասնից այրը երթալով
և աչքէ անցընելով՝ կը դառնան Յու-
նաց վանքը հանգիստ առնելու . եւ
կը սխիւն հոն նոյն այրին վրայօք հաւ-
ցափորձեր ընել : Յունաց պատրիար-
քը կը յայտնէ թէ , Լատինք 1839 թը-
ւին յիշեալ այրին մէջ վառօդ դնե-
լով ուղեցին փղընել որ յետոյ շինե-

(1) Գարծոց . Ե . 29 :

լու առիթ ունենալով իրենց սեփականեն : Այս փորձը թէպէտ մի քիչ փնտսեց այրին , բայց Հայք և Յոնք իմանալով բողբեցին , եւ անոր հաւատարակաց ուխտատեղի ըլլալը ապացուցանելով , հրաման եկաւ Ռ . Վրդնէն և երեք ազգաց ծախիւք նորոգեցաւ : Սոյն գէպքը վկայեց նա եւ լ'մեն . Սրբազան Պատրիարքն մեր , և ըսաց թէ , մինչեւ մօտ ժամանակներս գիւղացիք իրենք կը տանէին իւղ և մում և կը լուսէին : 1866 ին կրկին փորձ մի րրին լատինք այրը իւրացը նեղու . կրկին դատ բացուեցաւ եւ մեր Հայոցս և Յունացքով գտնուած վաւերական թղթերով հաստատուեցաւ հասարակաց ուխտատեղի ըլլալը , և տեղւոյս քաղաքական ժողովոյն հանրագրութեամբ Ռ . Վուռը տեղեկագրեցաւ , և հրաման եկաւ որ լատինաց նոր շինած պատը քանդուի , որու համար էր այն ժամանակի ծագած վէճը , և իզգէթ փաշայն հրամանը կատարեց առջի վիճակին դարձնելով յիշեալ լ'յրը : Այրիւ տարիէն յետոյ լատինք կրկին ձեռնաւ մուխ եղան նոյն լ'յրը բոլորովին իւրացնելու , յորմէ ստիպեալ Հայոց և Յունաց պատրիարքունք կրկին բողբ րրին առ Ռ . Վուռն , և ահա այս բողբոյն պատասխանն է ըսաւ , եկած նոր հրամանագիրն զոր սկսած էք ի գործ դնել համեմատ կամաց Ռարեգութ Տերութեան :

Յունաց վանքէն ելնելով սուրբ Օննդեան դրսի մեծ հրապարակը կու գան , հոն Սրբազան Պատրիարքն մեր բլրի նման աղբիւսը ցոյց տալով Սեծ . Սիւնիք էֆէնտին կ'ըսէ . « Այս տեղս Հայոց գերեզմանատան մէկ մասն է որուն համար շատ անգամ բողբած ու դատ վարած եմք Յունաց հետ եւ մերն ըլլալը հաստատելով

պարսպի մէջ ամփոփել ուղած եմք . բայց ամեն անգամ ալ Յունաց միւսքանութիւնը արգելք եղած է , և չէ թողուցած որ մինչեւ անգամ մաքրել տանք տեղը ապականութենէն որ հասարակաց առողջութեան ևս վնասակար է : » Սեծ . Սիւնիք էֆէնտին իրաւունք կու տայ , զարմանալով միւս անգամայն Յունաց բռնութե վրայ , որոնք ժամանակ ժամանակ ցոյց տուած են այլոց սեփականութեանց ազատ գործադրութեան մասին : Այսչափ քննութիւններ եղան Ռեթլէէ մի մէջ վէճի տակ եղած խնդրոց վրայօք :

Օգոստոսի 24 ին տեղի բնեցաւ առաջին ժողովը ի պալատ քաղաքականին , ուր ներկայացան նոյն անձինքը երեք միաբանութեանց կողմէն , այլ և Վաղղիական հիւպատոսն Վամակոսի . և խնդիրն էր Վառասնից լ'յրին վրայօք : Հոն Սեծ . Սիւնիք էֆէնտին Հայոց և Յունաց արգէն ծանուցեալ վաւերագիրները մէջ բերելէն եւ անոնց հաստատութիւնը ընդունուելէն յետոյ , լատինաց կողմէ տրուած ցուցակ մի ևս մէջ բերելով թուականներու շաբբ մի կը կարդայ , որոնք իբր թէ նոյն թուականներուն մէջ մէկ մէկ վաւերագրեր ու հրովարտականք ընդունած ըլլան լատինք յիշեալ լ'յրին համար : Օարմանալով Ս . Պատրիարքն մեր կը հարցնէ թէ՝ « Այդ թուականները հէօճէթներու ու հրամանագրերու են : » Վկայագիրներ են , կ'ըսէ Սիւնիք էֆէնտին , զորոնք լատինք ստացեր են ուխտի եւ կող Աւրոպացի կոմսերէ իշխաններէ և երեւելի ճանապարհորդներէ , որոնք տեսած են նոյն լ'յրը և կը վկայեն թէ՝ լատին կարգաւորք հոն պաշտօն կը վարեն եղեր : Սեղ ընդունելի չեն ատոնց վկայութիւնը , կը կրկնէ Սրբազան Պատրիարքը , ըստ որում ոչ

մեր աղդէն են և ոչ մեզ կրօնակից, ուխտաւորք ինչ որ լսեն իրենց կարգաւորներէն նոյնը կ'ըմբռնեն և ըստ այնմ կը վկայեն: Կիտէր Սիւնիֆ էֆէնտին ևս այն թղթերուն ինչ արժէք ունենալը: Յետոյ ուրիշ հնագոյն թուղթ մի մէջ կը բերէ արաբերէն լեզուով գրուած, որ հնութեան երեսէն եղծուած ու գրեթէ անընթեռնելի եղած էր, այս թղթին համար լատինք կը վկայեն թէ՛ Նաբոպոլէոն Սուլթանները տուած են, որ եթէ ստոյգ եւս ըլլար, դարձեալ արժէք մի չէր կրնար ունենալ: Բարան կողմէն տրուած հէօճէթներուն քով: Ուստի այս քննութիւններէն յայտնի ըլլալով Քառասնից Այրին հասարակաց սեփական և բոլոր քրիստոնէից ուխտաւորի ըլլալը ըստ հաստատութեան Հայոց և Յունաց ձեռքն եղած հրամանագիրներուն, ժողովը լուծուեցաւ առանց վերջին որոշում մի տրուելու:

Հետեալ օրը երկրորդ նիստն եղաւ նոյն պալատին մէջ, և խնդրոյ առարկայ էր սուրբ Յակովբայ եկեղեցւոյ մէջ լատինաց պատարագելուն արգելուիլը: Այս ժողովոյս մէջ յիշեալ միաբանութեան կողմէ մարդ չէր կանչուած, և միայն Վամասկոսի հիւպատոս ներկայ էր: Սիւնիֆ էֆէնտին սկիզբն տուաւ քննութեան եւ հարցուց Ս. Պատրիարքին. «Որչափ ժամանակէն 'ի վեր է լատինաց Սարկազուս եկեղեցւոյն մէջ պատարագ ընելու սովորութիւն, և ո՞ր իրաւամբք ստացեր են այդ թոյլտուութիւնը, և որոնք են արգելման պատճառները:» Այս հարցմանց պատասխան տուաւ Սրբազանը. «Բնէմ համար ձախութեամբ առանց բան մի ծածկելու, քանի որ անժխտելի իրաւունքներ ունիմ: Հարիւր տարիի չափ կայ

և ոչ աւելի որ իմ նախորդներս թոյլտուութիւն ըրած են լատինաց տարին անգամ մի պատարագ ընելու մեր երկու եկեղեցւոյն մէջ, և այս թոյլտուութեան միմիայն պատճառ եղած է այն ժամանակներս մեր և լատին միաբանութեանց փոխադարձ սէրը, որով իրարու հետ կապուած էին: Բայտ որում իրենք ալ այս շնորհմանս փոխարէն թոյլտուութիւն ըրած էին մեր ցամաքային ուխտաւորաց, որոնք Նազարէթէն անցած ժամանակին մեծ մարդասիրութեամբ կը հիւրասիրէին զիրենք, և իրենց եկեղեցւոյն մէջ կը թողուն որ մեր քահանաները աղգային լեզուաւ իրենց ժամերգութիւնն մինչեւ անգամ աստուածային պաշտօնը կ'ատարէին 'ի մը խիթարութիւն մեր ուխտաւորաց: Բայց անոնց այս մարդասիրութիւնը երկար ժամանակ չտեւեց, մեր ուխտաւորաց այն ճանապարհէն գալու երթեւեկութիւնն ալ նուազեցաւ, և հիմակ հոն հանգիստը սակաւաթիւ Հայ ուխտաւորաց ոչ թէ աւետարան կարդալու կը ներեն, այլ և ոչ իսկ իրենց վանքը կ'ընդունին:

Նոյնպէս հոս Այն-Բէրիմ (Յովհաննու ծնունդ) ըստած գիւղը վանք մի ունին լատինք որ ուխտատեղի է քրիստոնէից, ուր տարին անգամ մի մեր ուխտաւորները կը խրկեմք, ուրոնք չորս հինգ օր կարգաւ կ'երթան ուխտ ընելու: Հոն առջի ժամանակները մեր քահանայք հոգեւորական պաշտօն եւս կը կատարէին, իսկ անցեալ տարիները և ոչ աւետարան թողուցին որ կարդան, թէպէտ եւ բոլոր քրիստոնէիցս աւետարանն միևնոյն վարդապետութիւնն կ'ուսուցանէ. բայց որովհետեւ վանքը իրենց սեփական է, իրաւունք չունեցանք բողբեելու:

Դատեցմէ՝ ի զատ ուրիշ շատ զընդուն թիւններ ունեցանք և կ'ունենանք միշտ Լատինաց կողմէն, զարմնք յիշելու համար ասկէ աւելի յարմար առիթ չեմ կրնար գտնել, քանի որ իմ Բարեգութ Տէրութեան կողմէն քրննիչ եկած էք, սրարտաւոր էք իմանալ Տէրութեան հարազատ և հաւատարիմ հրատարակաց կրած զընդուն թիւնները, և ետ դառնալնուդ իմացընէք զանոնք Օգոստոսիոս Տիրոջ և աշակէք որ իւր գթութիւնը առ մեզ դարձնէ։ Եւ հաւաստի մեր կրած զընկանքները։

Ա. Սերոյիշեալ Լյն՝ Բերիմ գիւղին մէջ յառաջ ժամանակաւ վանք մի ունէինք, ինչպէս մինչեւ ցայսօր գեռ գեղացի ֆէլաճք կը վկայեն, և Սաղբրդի արաբաց յարձակմանց պատճառաւ բարձի թողի եղած և աւերուած կը կենար, հիմակ քանի մի տարի կայ որ Լատինք սկսած են տիրել անոր։

Բ. Ինքիւն մի եկեղեցւոյն հիւսիսային դասուն մէջ եղած միջնագուռը, զոր Լյոյսոսի իշխանութեան հրամանաւ կրկին անգամ բացին, որուն մշտնջենապէս գոց մնալուն հրովարտակն և հէօճէթները ամբողջ քովերնիս կը գտնուին, եթէ բարեհաճիր կրնար տեսնել զանոնք, և գըրեթէ մեր ժողովուրդը կոխկրտելով կանցնին կը դառնան։

Գ. Լյոյն եկեղեցւոյ սուրբ Լյոյն հրկիզութիւնը և մեր 12 սրտկերաց գողցուիլը։

Դ. Լյոյն Լյոյն ատրիճանները աւելելու համար մեր ունեցած իրաւունքը խափանել ուղեւնին, և գլուխ տանելու համար զինեալ կրօնաւորաց խումբ մի հոն բերելնին, ինչպէս գիտէ Ս. Բեամիլ փաշայն, և կրնանք ստուգութիւն իմանալ Լիւպէ.

Ե

կէն որ բարեկարգութիւնը պահելու համար հոն խրկուած էր. բայց Լատինք անոր իշխանութիւն անգամ յանդգնեցան չճանաչել, եւ միայն Վաղղիոյ հիւպատոսին հրամանացը կը հնազանդութիւն կ'ըսէին։

Ե. Սիւնի գերեզմանատան խնդիրը, ուր ասեղ Իղղէթ փաշայի օրով համարձակեցան Լատինք երկու դուռ բանալ մեր գերեզմանատան մէջ աղագաց իրաւունքը ռանակոխ ընելով։ Եւ թէպէտ յիշեալ փաշայն անոնց բրած անիրաւութիւնը աչօք տեսած ատեն ըստ թէ՝ « Լայոց գերեզմանատան վրայ դուռ բանալու իրաւունք չունիք, քանի որ հիւսիսային կողմը արքունի պողոտայ կայ։ Եւ ես, կ'ըսէր նա, Լյոյսոսի մի Սուլթան տարրիք ըլլալով՝ հոս ձեր շինած դռները չեմ ճանչնար։ » Եւստ ամենայնիւ որմնագիրները անոր երեսն ի վեր նայելով՝ իրենց դործը կը շարունակէին, և չէր համարձակէր շինութիւնը զաղբեցնել իւր իշխանութեան ուժովը եւ մեր իրաւունքը պաշտպանել։ Եւնոնք պաշտպան ունին իրենց Վաղղիոյ հիւպատոսը, (ըսաւ Սրբազան Պատրիարքը) որու զօրութիւն այս անիրաւութիւնները կ'ընեն, դուք ալ սրարտաւոր էք (Օմանեան մեծազօր Տէրութեան կողմէն մեզ պաշտպանել)։ Եւսկէ աւելի բան մի չեմ կրնար ընել, սրատախանեց Իղղէթ փաշայն, և ոչ իմ Տէրութիւնս կրնայ, դուք ալ եթէ կ'ուզէք կրնար ձեզ ուրիշ տէրութեանէ մի պաշտպանութիւն գտնել։ Եւս սրատախանիս վրայ սա միայն աւելցուցի ըսելով, թէ իմ Տէրութիւնս ամենեւին տկար չէ անիրաւութիւն մի զսպելու համար, այլ դուք էք որ կը տկարացընէք Տէրութեան զօրութիւնը։ Եւ խնդրեցի իրմէն որ գրով տայ ինձ այս արտօնութեան։

Թիւնը , բայց նա վախճաւ ինչպէս որ բնական է : Անոր վրայ երկու անգամ բողոք ըրի առ Ռ . Գուռն , բայց օգուտ մի չտեսայ , որով սոսու գուեցաւ Իզդէթ փաշային խօսքը :

Զ . Գարձեալ զըկողմ-Թիւն կրեցաք Լատինացմէ (Յունաց հետ , երբ յափշտակեցին անոնք հասարակաց այն սուրբ տեղը Գէթսէմանի ձորին մէջ , ուր տեղ Սեսիա (Քրիստոս) աղօթած է , և հակառակ մեր երկու ազգացս բողոքին զոր Նազիֆ փաշային մատուցինք , անոնք ոչ միայն տիրեցին տեղւոյն՝ այլ եւ պարիսպ դարձուցին բոլորտիքը , բանի տեղ չգնելով Փաշային հրամանը որով շինու-Թիւնը կ'արգիլէր :

Բոլոր այս զրկանացս և անիրաւութեանցս սիրով համբերեցինք յոյսերնիս Սեծազօր Սուլդանին արդարութեանը վրայ գնելով՝ Թէ օր մի հարկաւ իւր արքունի գթութեամբ մեր դատը արդարութեամբ կ'որոշէ : Բայց երբ համարձակեցան Լատինք իմ եկեղեցիս ալ երկու անգամ ա նարգել , ալ համբերութիւնս հատաւ և միտքս դրի որ մեր եկեղեցեաց մէջ պատարագ ընելու համար անոնց տրուած շնորհը ետ առնուամ : Այսն զի , կրկնեց Սրբազան Պատրիարքը ներս զու-Թիւն խնդրելով Սիւնիֆ էֆէն տիէն խօսքը երկարելուն համար . առաջին անգամուն՝ որ Նազիֆ փաշային կը գտնուէի Գաղղիոյ հիւսպատոս Լատին տը Պարրիէրը Նազիֆ Փաշայէն խօսմբ մի կանոնաւոր զօրք բերել տալով՝ Տէրութեան հպատակ ազգային վանքիս դիմաց շարել կուտայ՝ որպէս Թէ ինքը գալուն և երթալուն ժամանակը զինքը պաշտօնապէս բարեւեն , եւ քանի մի զապթիէ եւս եկեղեցւոյն դուռը կայնեցնել կուտայ : Այսքանին դո՛հ չըլլալով աւելի պաշտօնական

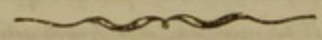
կերպարանք մի տալու համար , Լատին եկեղեցւոյ մէջ գնելու առանձին արտօնութիւն ունեցած իւր պաշտօնական աթոռն ալ հետը կը բերէ իմ աղատ եկեղեցւոյս մէջ գնելու , և բոլոր ազգաց իրաւունքները ոտքի տակ առնելով և զիս և իմ ազգս Սեծազօր Տէրութեանս աչքին կասկածելի ցուցնելու համար պաշտօնական (ուսիֆօրմա) զգեստները հագած այնպէս կու գայ , որ բնաւ եղած բան չէր :

Այս ցաւալի լուրը Թէպէտ և իմացայ Նազիպտոսի մէջ , բայց ինչ կրնայի ընել , արդէն եղածն եղած էր . նա իւր նպատակը ՚ի գործ գնելու միջոց գտած էր :

Հետեւեալ տարին իմացայ հեռուանց Թէ յիշեալ հիւսպատոսը նոյն հանգիսիւ ու պաշտօնապէս գալու գարձեալ միտք ունի . ուստի 20 օր յառաջ իրեն մէկ սերտ բարեկամը քովս կանչել տալով , և առջի տարուան եղած դէպքերն իրեն պատմելով՝ լուր խրկեցի իրեն որ եթէ դարձեալ այն կերպով գալու լինի՝ չեմ ընդունիր զինքը , վասն զի այլ է բարեկամութիւնն ըսի , և այլ է պաշտօնականութիւնը որու մէջ կրնայ իսկուհի ներ զո՛հ ըլլալ , և քաղաքականութեմ անպատեհութիւններ ծագիլ : Անցեալ տարուան բերած զօրքերուն զապթիէներուն , պաշտօնական աթոռին և ունիֆօրմայով գալուն համար իրեն կը բողոքեմ միայն ՚ի շնորհս իւր բարեկամութեանը , բայց եթէ մտիկ ընելու չըլլայ , այն ժամանակ տեղւոյս Նազալարութեան կը բողոքեմ , վասն զի անոր այն ընթացքը իմ իրաւանցս կը դաշէր : Հիւսպատոսին բարեկամը խօսք տուաւ ինձ խաղաղութեամբ գործը լրացնելու՝ երեք չորս օր պայմանաժամ խնդրելով : Այս վեց օր պայմանաժամ տուի , բայց նա ոչ վեց և

ոչ տասն օրէն երեւցաւ . ուստի լուր խրկելով կանչեցի զինքը ու չգալուն պատճառը հարցուցի : Աստիաւ զանազան պատճառներ մէջ բերելով միամտեցնել զիս . և դարձեալ երեք օր պայմանաժամ խնդրեց որ երթայ համոզէ զհիւսպատոսը որ իւր նպատակէն ետ կենայ : Վարձեալ վեց օր անցաւ և երբ շերեւցաւ բարեկամը բողբոջ գիր մի խրկեցի առ Վազիֆ փաշայն , և անոր հետ մէկ տեղ անցեալ տալուան ըրածին համար բողբոջեցի ցուցնելով թէ՛ հիւսպատոսին այս ընթացքը թէ՛ մեր սովորութեան և թէ՛ քաղաքականութեան հակառակ է . և որովհետեւ թէ՛ Վրան հպատակ ժողովուրդ մի եմք , չեմք կրնար ընդունիլ զինքը մեր եկեղեցւոյ մէջ եթէ պաշտօնական շքով եւ զինուորական հանդիսիւ գալու լինի . վասն զի կըրնայ այն ժամանակ Տէրութիւնը իրաւամբ կասկածել մեր վրայ , իբրութե՛ Վաղղիոյ պաշտպանութեան ներքեւ գտնուելու տրամադիր եղած ըլլամք :

(Ս'նայեալն Գալ ասիս)

Թ Շ Ո Ւ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Սարգիկ առաւել լաւ կը համարին մեռանիլք քան աւօրեայ միանգամայն եւ անտանելի կենաց մը վայելումը :

Եթէ անհատիմը համար այս որոշումը իրաւացի է , ապա առաւել իրաւացի պիտի ըլլայ ամբողջ ազգիմը համար :

Արքան որ աննշան է անհատի մը կեանքը , այնքան նշանաւոր և երեւելի է ամբողջ ազգի մը կեանքը :

Անհատի մը համար բացառութիւն մ'ալ ներելի է , իսկ ամբողջ ազգի մը՝ ոչ երբէք :

Այրբ ամբողջ ազգ մը թշուառ է , իմացիր որ անոր ներքին եւ բարոյական կեանքը խիստ մեծ վտանգի մէջ է :

Արքան որ անհատի մը թշուառութիւնը դիւրաւ կը դարմանուի և անոր առաջը կ'առնուի , այնքան ալ դժուարին է ամբողջ ազգի մը թշուառութեան դարմանուիլն ու առաջն առնուլը :

Փոքրիկ առուակի մը խաղացքը խափանելը արութեան պէտք չունի , յորդառատ և արագընթաց գետի մը հոսանքն արգելուլ պղտիկ դործ չէ :

Աշխարհս՝ ըսաւ երեւելի հեղիւ նակին մէկը , թշուառութեան հոլիտ մը , վիհ մ' է :

Ինդունինք այս ծանր բայց ճշմարիտ խօսքը որ վերի բոլոր ըսածներս ջրել կ'երեւի եւ երանութեան յոյսը մարդկանց սրտէն կը ջնջէ : Այս պէտք է ընդունինք , քանի որ այնպէս կը տեսնենք , թայց սակայն ճշմարիտ է անոնց համար , որ կուրօքէն անձամբ զիրենք կը նետեն այս վհին մէջ :

Սարգիկ կը ծնին այս թշուառութեան հովտին մէջ , բայց բարոյապէս անոր սահմանէն դուրս կրնան ապրիլ եթէ կամին :

Սարգուս միտքն ու կամքը համաձայնութեամբ եթէ հաստատուն և անփոփոխ սկզբանց հետեւին , նոր բարոյական աշխարհ մը կ'ստեղծեն , որ բնականէն տարբեր է , եւ կ'ապրին հոն , եթէ կարելի է այսպէս ըսել , երջանկութեան ծոցը :

1870 թուականիս ներկայ պատերազմը՝ որ դեռ վերջացած չէ , կը ճըշմարտէ լիովին մեր ըսածները :

Պատերազմ եւ թշուառութիւն համանուն բառեր չեն :